Delo, 29. maj, 2008, str.25

Mnenje

Strah pred boljšimi?

Ddr. Aleš Iglič
Fakulteta za elektrotehniko Univerze v Ljubljani

Kakovost univerze je odvisna od znanstvene uspešnosti profesorjev. V zahtevnih okoljih se le-ta med drugim ocenjuje glede na število znanstvenih objav v najboljših revijah (na primer Science *in* Nature*) ter glede na citate. Ker pri nas posamezniki nimajo večjega števila objav te vrste, običajno ocenjujemo znanstveno uspešnost s številom objavljenih člankov glede na faktor vpliva (IF) v Science Citation Indexu (SCI). Če hočemo v doglednem času ujeti manjše države kot so skandinavske, Nizozemska in podobne, bi morali pri izvolitvah v učiteljske nazive na slovenskih univerzah ustrezno povečati zahteve glede števila SCI člankov z večjim IF, števila citatov in števila mednarodnih patentov. Glede na nekatere predloge sprememb, ki jih lahko zasledimo na slovenskih univerzah, pa kaže, da temu še dolgo ne bo tako.*

Pred kratkim mi je tako prišel v roke eden izmed predlogov za spremembe habilitacijskih meril na Univerzi v Ljubljani (UL). Na prvi pogled je iz predloga razvidno, da ni dovolj usmerjen k spodbujanju izboljšanja kakovosti rezultatov raziskovalnega dela pedagogov UL, temveč predvsem k omejevanju dostopnosti izvolitev v učiteljske nazive s pogoji, ki onemogočajo napredovanje v višje nazive mlajšim sodelavcem in sodelavcem z majhnim številom predavanj na dodiplomski stopnji študija ter majhnimi vsotami pridobljenega denarja. Iz predloga veje strah že izvoljenih profesorjev z majhnim številom kvalitetnih objav in majhnim številom citatov pred morebitnimi na novo izvoljenimi docenti in profesorji, ki bi vse to imeli.

V prej omenjenih skandinavskih državah so pogoj za zagovor doktorskega dela 4–5 SCI članki s spodobnim IF iz tematike doktorskega dela. Pri nas pa se nekaj podobnega zahteva kot kriterij za izvolitev v naziv izrednega in rednega profesorja (po starih in tudi po na novo predlaganih kriterijih predloga, ki ga omenjam), kar kaže na zavestno prenizko postavljene kriterije. Ob tem se je potrebno zavedati, da je situacija glede zahtevnosti kriterijev za izvolitve v nazive univerzitetnih profesorjev zunaj UL po večini še bistveno slabša.

Po mojem mnenju bi morali imeti kandidati za docenta, izrednega profesorja in rednega profesorja po vrsti na primer vsaj 10, 15 in 25 SCI člankov s spodobnim faktorjem vpliva (IF). Poleg tega pa bi moral imeti kandidat za rednega profesorja vsaj 100 SCI citatov, oziroma indeks citiranosti večji od 15. Kot rečeno, pa so zahteve glede objav v omenjenem predlogu za izvolitve v učiteljske nazive na ravni zahtev za zagovor doktorskega dela v skandinavskih državah. Pogoja glede citiranosti pa v predlogu sploh ni.

Se pa zato v prej omenjenem predlogu kot pogoj za izvolitev navaja precejšnje predhodno opravljeno število ur predavanj, ki se zdi precej preveliko, saj nekateri dobri znanstveniki in pedagogi (in tudi mentorji) na UL (in zunaj UL) nimajo možnosti nabrati toliko ur predavanj (še posebno zdravniki). Zahteva po velikem številu predhodno opravljenih predavanj (na dodiplomski stopnji) je po mojem mnenju usmerjena k temu, da se lahko zavrne nekatere najboljše kandidate za profesorska mesta na UL, ki predhodno niso imeli možnosti veliko predavati.

V Nemčiji je pridobitev habilitacije (Dr. Habil, oziroma Priv. Dozent) odvisna izključno od kakovosti znanstvenega dela kandidata. Pridobljena habilitacija nemškim znanstvenikom omogoča kandidiranje za delovna mesta univerzitetnih profesorjev. V Nemčiji lahko sicer perspektivni mladi znanstveniki nekaj časa vodijo tako imenovano »Nachwuchsgruppe«, da razvijejo svoje raziskovalno področje in pridobijo mentorske izkušnje pri doktoratih. V tem času zelo malo ali skoraj nič ne predavajo, saj je raziskovalno delo in mentorsko delo (pri doktoratih seveda) na prvem mestu kot pogoj za kasnejše uspešno konkuriranje za profesorska mesta na nemških univerzah, kjer so bistveni kriteriji za pridobitev delovnega mesta profesorja objavljeni članki, citati in mentorstva pri doktoratih, nikakor pa ne število opravljenih predavateljskih ur.

Strinjam se z mnenjem prof. dr. D. Miklavčiča z UL, da formalna zahteva po bivanju v tujini pred izvolitvijo v izrednega ali rednega profesorja, ko imajo (oziroma bi morali imeti) kandidati za ta dva naziva že svoje raziskovalne skupine, ni smiselna. Verjetno je bila smiselna v socrealističnih časih, ko je bilo že samo gostovanje na tuji univerzi nekakšen dosežek. V sedanjih časih, ko veliko študentov že na dodiplomski stopnji preživi obdobje do dveh semestrov na tuji univerzi (še toliko bolj pa to velja za doktorande in podoktorske študente), pa samo dokazilo o bivanju v tujini ne more biti potrebna kvalifikacija za izvolitev; kot tudi pri športniku ni važno kje je treniral, pač pa kakšne rezultate je dosegel na tekmovanju. Vodje raziskovalnih skupin in zdravniki si daljših gostovanj v tujini tudi ne morejo privoščiti, čeprav imajo lahko sicer intenzivno sodelovanje s tujino z množico krajših obiskov v tujini; v veliko pomoč pa so danes tudi internetne povezave.

Po vstopu Slovenije v EU imam tudi probleme z definicijo tujine. V evropskih državah namreč ni nikakršen problem, če je doktorand iz Berlina »postdoc« v Münchnu. Kriteriji o sodelovanju s tujino, ki naj bi se upoštevali pri izvolitvah v učiteljske nazive, so po mojem mnenju gostovanja tujih doktorandov in uveljavljenih znanstvenikov ter profesorjev v laboratoriju prosilca za višji učiteljski naziv, organiziranje mednarodnih šol, soavtorstvo tujcev na SCI člankih kandidata, poglavja v tujih monografijah, izdane knjige pri tujih založbah, »postdoktorandi« iz tujine v laboratoriju prosilca, vabljena predavanja, mentorstva in predavanja na tujih univerzah, vloga oponentov pri zagovorih doktoratov na tujih univerzah, mednarodne nagrade i. t. d. in ne sama dolžina obiska na tuji univerzi. Predvidevam, da zgoraj našteti predlogi kriterijev sodelovanja s tujino pri nekaterih ne bodo naleteli na odobravanje, saj dosedanji »turistični« kriterij, ki se nanaša le na dolžino obiska na tuji univerzi (namesto na rezultate sodelovanja) dandanes z lahkoto izpolni vsak dodiplomski študent UL.

Predlagani habilitacijski kriterij v zgoraj omenjenem predlogu, da je kandidat za profesorja predhodno pridobil zadostna finančna sredstva na projektih, je po mojem mnenju tudi nedopusten. Sposobnost pridobivanja denarja ne more biti kriterij za izvolitev. Na ta način se tudi del postopka habilitacije prenaša na agencije, kjer imajo na dodelitev projekta lahko precejšen posreden vpliv različni lobiji – preko definiranja kriterijev, če ne drugače, kar je v nasprotju z načelom o neodvisnosti univerze. Pa tudi nekateri profesorji, na primer čisti teoretiki, za svoje delo ne potrebujejo velikih projektov. In kar je še pomembnejše, namesto rezultatov raziskovalnega dela, se ocenjuje, kako je nekdo prišel do teh rezultatov. To bi bilo tako, kot da bi pri pri skakalcu v daljavo namesto (izključno) dosežene daljave ocenjevali še, kako in kje je treniral, koliko časa je to počel v tujini in koliko časa doma, s kom je treniral in koliko denarja je uspel zbrati od sponzorjev za svoje treninge in plačo.

Če zaključim, nova habilitacijska merila na slovenskih univerzah bi morala biti usmerjena k izboljšanju rezultatov raziskovalnega dela (SCI članki z visokim IF, citati, monografije pri tujih založbah, mednarodni patenti, mednarodne nagrade i.t.d.) in pedagoškega dela v povezavi z raziskovanjem (mentorstva pri doktoratih doma in v tujini), ne pa k ohranjanju pridobljenih pozicij ter preprečevanju mlajšim uspešnim znanstvenikom, da si pridobijo učiteljske nazive in učiteljska delovna mesta na univerzi. V skladu s tem bi morali na slovenskih univerzah vpeljati tudi starostne omejitve za opravljanje redne službe univerzitetnega profesorja, ki obstajajo v večini evropskih držav (na primer starost 70 let). V večini evropskih držav menijo, da nemoten potek znanstvenega in pedagoškega dela na univerzi zahteva zakonsko določeno starostno omejitev za redno službovanje univerzitetnih profesorjev (na Finskem je zgornja starostna meja za upokojitev univ. profesorja 68 let, v Franciji 68 let, na Poljskem 70 let, v Bolgariji 67 let, v Nemčiji 65 let, na Bavarskem 68 let, v Indiji 65 let in tako dalje). Hkrati pa mora biti poskrbljeno, da lahko profesorji tudi po upokojitvi nadaljujejo z raziskovalnim delom, kar pri nas ni zagotovljeno. Na slovenskih univerzah je (običajno zaradi parcialnih interesov posameznikov) lahko zaposlen univerzitetni profesor ali predstojnik katedre ne glede na starost, včasih pa tudi ne glede na raziskovalno uspešnost laboratorija, ki ga vodi. Menim, da je za stroko in razvoj fakultet negativen pojav tudi hkratno opravljanje služb (z nepolnim delovnim časom) na različnih slovenskih fakultetah, univerzah in inštitutih, ki me močno spominja na zbiranje cerkvenih prebend v srednjem veku. Cerkev, ki je te pojave odpravila in tudi vpeljala omejitev starosti za opravljanje aktivne službe škofa ali kardinala v rimski kuriji, se zdi v tem pogledu prožnejša od slovenskega visokega šolstva.